

STIFTELSEN
VIKTOR RYDBERGS
SKOLOR

www.vrskolor.se

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2020-12-01

Diarienummer: U2020/04429/GV

Yttrande SOU2020:43 Bygga, bedöma, betygssätta – betyg som bättre motsvarar elevernas kunskaper

STIFTELSEN VIKTOR RYDBERGS SKOLOR

Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor startade sin verksamhet 1994 och driver sju skolor, varav fyra gymnasieskolor med studieförberedande program.

Inledning

Stiftelsen öppnade sin första gymnasieskola hösten 1994, det kursutformade gymnasiets första år och det år då de målrelaterade bokstavsbetygen infördes. Det var inte förrän på hösten 1996, det sista året i gymnasiet, som den första kullen fick information om hur deras betyg skulle värderas och att varje kurs de läst under gymnasiets alla år skulle räknas in i slutbetygets meritvärde för urval till högre studier. Detta kom som en överraskning och missgynnade de två första årskullarna gentemot de senare, som redan från årskurs ett kände till spelets regler.

Att det blev så olyckligt berodde på regeringsbytet 1994, som innebar att det blev många kockar till samma soppa. Därmed togs udden ur den bärande tanken med friskolereformen, att utsätta skolorna för konkurrens, där den skola som levererade de bästa kunskaperna skulle attrahera fler elever och därmed tvinga andra skolor att höja kvaliteten.

I den proposition 1992/93:250 som låg till grund för betygsreformen som tillkom i samband med friskolereformen står att läsa: *”Universitet och högskolor kommer från och med läsåret 1993/94 att själva anta sina studenter, välja urvalsmetoder och utforma sina förkunskapskrav för de utbildningar som de erbjuder.”*

Eftersom universitet och högskolor skulle anta studenter enligt ovan så skulle inte betygen längre vara sifferbetyg, som ju är väl lämpade att tjäna som urvalsinstrument. I stället beslutades om bokstavs-betyg, med endast tre godkända steg, för att poängtera att högskolor och universitet själva skulle rå över antagningen till högre studier.

Om den principen hade fått tillämpas som det var tänkt så skulle vi inte haft betygsinflation eller betygstress, med efterföljande psykisk ohälsa, i den stora omfattning som vi har nu.

Och, i stället för att en sökande till gymnasiet frågar sig ”I vilken gymnasieskola får jag så höga betyg som möjligt, i förhållande till insats”, så skulle hen i stället ha sökt sig till den gymnasieskola som ger den bästa kunskapsförmedlingen och därmed de största möjligheterna att komma in på önskad högre utbildning. Fokus skulle ha hamnat på kunskap i stället för på betyg. Konkurrensfaktorn för skolorna skulle ha varit kunskapsförmedling. Det är vår övertygelse att den svenska skolans brist på kunskapsfokus har varit en starkt bidragande orsak till att svenska skolan inte visar bättre resultat i internationella jämförelser. Det är inte heller helt osannolikt att tillväxten av friskolorna skulle ha skett i mindre utsträckning, när riskkapitalister hellre skulle ha valt andra branscher att investera i. Det är betydligt dyrare att konkurrera utifrån kunskapsförmedling än utifrån betyg.

Tyvärr har friskolereformen fått klä skott för betygsinflationen, trots att dess ursprungliga tanke var att konkurrensmedlet skulle vara kunskapsförmedling, inte betyg.

Anledningen till detta var att den regering som tillträdde 1994 bestämde att, tvärtemot grundtanken, universitet och högskolor inte skulle få råda över sin antagning. I stället skulle betygen på *alla* kurser i *alla* ämnen räknas och ligga till grund för antagningen till högre utbildning, oavsett vilka studier man sökte till. De betyg som avsiktligt var konstruerade för att inte lämpa sig för urval, skulle nu, med två decimaler när, användas för antagning till högre studier. En företrädare för dåvarande Högskoleverket uttryckte, vid en informationsträff för oss skolhuvudmän 1996, att detta skulle kunna jämföras med en situation, där en medicin som framtagits mot mjäll fick duga som medicin mot hjärtproblem.

Sedan dess har många reformer tillkommit, för att lappa och laga, men, enligt vårt synsätt, utan att angripa de missförhållanden som råder.

Nu tvingas många högskolor och universitet anordna förberedande gymnasiekurser för antagna studenter, eftersom deras gymnasiebetyg inte motsvarar deras kunskaper. Detta är en annan mycket olycklig följd av beslutet som då togs om antagningen till högre utbildning.

Mot bakgrund av ovanstående välkomnar stiftelsen betygsutredningens strävan att främja kunskapsutveckling och minska elevers stress, när det gäller betyg och betygssättning, och de förslag som utredningen härvidlag presenterar. Stiftelsen välkomnar även tilläggsdirektivet,

att analysera insatser för att undvika betygsinflation, men konstaterar att utredningen i detta avseende endast för diskussioner om fortsatta utredningar.

Nedan följer förslag som stiftelsen tillstyrker:

11.1 Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska vara ämnesutformade och

11.2 Ämnesbetyg ska ersätta kursbetyg i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Stiftelsen instämmer med utredningens resonemang om de kursutformade gymnasiets nackdelar och ämnesutformningens fördelar. Vi ser att de föreslagna åtgärderna kommer att främja kunskapsutvecklingen och resultera i minskad stress för elever och lärare.

11.3 En modell för ämnesbetyg införs i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, en modell där ämnen delas in i nivåer med progression mellan nivåerna.

Förslaget innebär att betyg i ämnet ska sättas efter varje nivå, och betyget från en nivå ska ersättas av betyget på nästa nivå, fram till elevens slutliga betyg i ämnet. Vi instämmer med resonemanget. Det är inte rimligt att kurser som betygsätts i början av gymnasietiden ska ingå i slutbetyget efter tre års studier. Vi instämmer vidare i resonemanget gällande utredningens förslag att en elev alltid ska kunna behålla ett godkänt betyg.

Vidare instämmer stiftelsen med resonemanget bakom och tillstyrker följande förslag:

11.4 Ämnen och ämnesplaner ska ses över

11.6.1 Motsvarande modell för ämnesbetyg i gymnasieskolan ska även införas inom kommunal vuxenutbildning

11.7.1 En timplan behövs inte för att stödja ämnesbetyg

11.7.2. Fokus ska hållas på uppföljning av undervisningstiden inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet.

Vidare instämmer stiftelsen med resonemanget bakom och tillstyrker förslagen i kap 12 och avstår från att ta ställning när det gäller förslaget i kap 13 om ytterligare ett underkänt betyg, Fx.

På sid 428 har konstaterats: *”Så länge betygen från gymnasieskolan används som urvalsinstrument kommer de att stressa elever, i synnerhet de elever som vill komma in på attraktiva utbildningar.”*

Mot den bakgrunden för utredaren i kap 17 ett resonemang om de svenska betygen och deras betydelse som urvalsinstrument. Vidare diskuteras möjligheterna att ”ankra” betygen med

hjälp av nationella prov. Utredaren gör också en internationell jämförelse och konstaterar att det är ovanligt, i ett internationellt perspektiv, att enbart använda betyg i en gymnasieexamen vid urval till högre utbildning.

Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor har under ett antal år haft ett nära samarbete med lärarutbildningen i Finland och har då kunnat konstatera att betygsinflation och betygsstress inte förekommer i den finska gymnasieskolan. Vi vill därför ta fasta på utredningens beskrivning i avsnitt 17.3.2, där det finska systemet beskrivs. Eleverna får betyg i ämnet av den undervisande läraren och betyg i examensprov i minst fyra ämnen, varav eleven själv väljer några. Proven bedöms preliminärt av läraren och granskas slutligt av en särskild nämnd, som också ansvarar för att konstruera proven.

Universitet och högskolor beslutar själva om grunderna för antagning, där den vanligaste formen är en kombination av studentexamensbetyg och särskilda antagningsprov. Det förekommer även att studenter tas in på enbart antagningsprov eller studentexamensbetyg.

Utredaren ser flera fördelar med examensprov, kombinerat med ämnesbetyg. Ett system där man redovisar betyg och provresultat separat kan leda till ökad likvärdighet, eftersom det blir ett system med två mätpunkter. Eleven har även två möjligheter att få sina kunskaper bedömda, i stället för endast en, vilket kan innebära minskad press och ytterligare möjligheter att lyckas. Har man misslyckats i studentexamen har man sedan ytterligare en möjlighet, genom de antagningsprov som erbjuds till högre utbildning.

De ökade arbetsinsatser och kostnader som examensproven skulle medföra skulle till stor del vägas upp av att det inte längre finns behov av nationella prov.

Den gymnasieexamen som utredningen ser framför sig bör utgå från både betyg och provresultat (s.618). Till detta vill stiftelsen tillägga att det även vore önskvärt med en möjlighet att, som i Finland, kunna få ytterligare en väg för tillträde till högre utbildning genom antagningsprov, eller annan kompletterande urvalsmetod som på många utländska universitet där man kompletterar med intervju eller uppsats. Att på så vis ha många möjliga vägar in till högre studier avdramatiserar betygen och den stress som de orsakar. Antagningsproven garanterar även att de studenter som kommer in på utbildningen har de nödvändiga baskunskaper som utbildningen kräver, vilket skulle minska avhoppet och bespara universitet och högskolor extra arbete med att ge sina studenter de gymnasiekunskaper de saknar.

Stiftelsen beklagar att en av de ”lappningsåtgärder” som införts som ser ut att bli kvar. Meritpoängen infördes för att motivera alla elever att läsa fler kurser i matematik och språk, vilket sker på bekostnad av alla andra ämnen. Gymnasieskolan har blivit fattigare och tråkigare, när elever tvingas välja bort ämnen inom humaniora och estetiska ämnen. Det borde

vara universitetens och högskolornas uppgift att fastlå i vilken utsträckning man ska ha förkunskaper olika ämnen på deras utbildningar.

Efter att ha resonerat kring examensprov och förordat att de bör utredas vidare, diskuteras metoder för statistisk moderering av nationella prov, något som vi uppfattar som ytterligare en ”lappningsåtgärd” som är svår att begripa och som, med sin brist på tydlighet kan te sig obegriplig för många.

I utredningen konstateras på sid 624 att de målrelaterade betygen passar väl för att ge eleverna information om deras kunskapsnivå, men mindre väl för urval, vilket också varit den ursprungliga tanken. Som avslutande mening på kap 17 läser vi med bestörtning att utredaren, om inte något av de tidigare diskuterade förslagen genomförs, ”finns det kanske ett behov att se över hela betygssystemet och överväga mer långtgående alternativ som att återinföra relativa betyg.”

Det vore, enligt stiftelsens uppfattning att göra ont värre, på många sätt. Förutom att relativa betyg på goda grunder redan en gång övergetts, så skulle det återigen innebära mycket stora förändringar i den svenska skolan, som redan genomgått ett flertal påfrestande förändringar under de senaste decennierna.

Stiftelsen vill starkt förorda en modell likt den finska, som ger eleverna flera möjliga vägar in till högre studier.

Stiftelsen vill slutligen framhålla, att om man önskar undvika nya stora förändringar i skolan, så skulle mycket vinnas genom att återgå till den ursprungliga tanken i proposition 1992/93:250. När universitet och högskolor själva antar sina studenter, väljer urvalsmetoder och utformar sina förkunskapskrav för de utbildningar som de erbjuder, försvinner betygsfokus och betygsstress från gymnasiet och fokus växlar från betyg till kunskap. Dessa eftersträvansvärda resultat skulle då uppnås utan att gymnasieskolan skulle behöva genomgå några nya reformer.

För Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor,

Louise Westerberg och Louise Ankarcrona
Grundare